

ХОРЕОГРАФІЧНА ОСВІТА В СИСТЕМІ ПОЧАТКОВИХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ МИСТЕЦЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

кандидат педагогічних наук, доцент Благова Т.О.,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка, Україна, Полтава

У статті досліджено місце і роль хореографічної освіти у системі початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів в Україні (школах мистецтв, школах естетичного виховання, хореографічних відділеннях закладів додаткової освіти, хореографічних школах). Визначено структуру, форми організації, завдання, змістовий компонент загальної хореографічної освіти дітей та підлітків в умовах дозвілєвої діяльності. На основі вивчення навчальних планів, типових і авторських навчальних програм дисциплін хореографічного циклу, методичних розробок відомих педагогів-хореографів, балетмейстерів, методистів з хореографічного жанру проаналізовано навчально-методичне забезпечення хореографічної підготовки в умовах позашкільної освіти мистецького профілю. Окреслено перспективи оптимізації розвитку хореографічної освіти в умовах початкових спеціалізованих мистецьких навчальних установ.

Ключові слова: хореографічна освіта, хореографічна підготовка, система додаткової освіти, навчальна програма, дисципліни хореографічного циклу, дитяча танцювальна творчість

кандидат педагогических наук, доцент Благова Т.А. Хореографическое образование в системе начальных специализированных художественных учебных заведений / Полтавский национальный педагогический университет имени В.Г. Короленко, Украина, Полтава

В статье исследовано место и роль хореографического образования в системе начальных специализированных художественных учебных заведений (школах искусств, школах эстетического воспитания, хореографических

отделениях заведений дополнительного образования, хореографических школах). Определена структура, формы организации, задачи, содержательный компонент общей хореографической подготовки детей и подростков в условиях досуговой деятельности. На основе изучения учебных планов, типовых и авторских учебных программ дисциплин хореографического цикла, методических разработок известных педагогов-хореографов, балетмейстеров, методистов хореографического жанра проанализировано учебно-методическое обеспечение хореографической подготовки в условиях внешкольного образования художественного профиля. Очерчены перспективы оптимизации развития хореографического образования в условиях начальных специализированных художественных учебных учреждений.

Ключевые слова: хореографическое образование, хореографическая подготовка, система дополнительного образования, учебная программа, дисциплины хореографического цикла, детское танцевальное творчество.

PhD in education, Blagova T.O. *Choreographic education in primary art educational institutions / Poltava National Pedagogical University of V.G. Korolenko, Ukraine, Poltava*

The article examines the place and role of choreographic education in primary art educational institutions (art schools, schools of aesthetic education, dance departments of institutions of additional education, dance schools). The structure, forms of organization, objectives, meaningful component of the overall choreographic training of children and adolescents in leisure activities. Based on the study of curricula, model and curricula disciplines choreographic cycle, methodological developments famous teachers and choreographers, ballet masters, Methodist choreographic genre analyzed training and methodological support of choreographic training in the context of out-of-school education in arts. Outlined prospects of optimization of development of choreographic education in the primary special artistic educational institutions.

Keywords: *choreographic education, dance training, out-of-school education, the system of additional education, curriculum, discipline choreographic cycle, child's choreographic creativity.*

Постановка проблеми. Модернізація освітньої галузі в Україні вимагає принципово нових підходів до формування особистості, створення сприятливих умов для її всебічного творчого розвитку, максимального розкриття внутрішніх потенціалів у напрямі майбутньої самореалізації. Особливим культурно-освітнім середовищем для підростаючого покоління є установи сучасної системи додаткової освіти, де здійснюється багатоаспектна робота з формування світогляду, естетичного смаку, характеру, емоцій, забезпечується розвиток первинних професійних умінь та навичок. Однією із найважливіших функцій додаткової освіти визначається загальна мистецька підготовка вихованців, що забезпечує планомірне розкриття творчих здібностей дітей та підлітків і створює умови для їх успішної особистісної реалізації.

У цьому контексті важливе освітнє значення має хореографічна діяльність, що поєднує фізичний та естетичний розвиток особистості, дає можливість виражати свої думки і почуття засобами пластики, міміки, жесту. Синкретичність хореографічного мистецтва передбачає розвиток почуття ритму, вміння чути і розуміти музику, узгоджувати з нею свої рухи, розвивати м'язову силу корпусу і ніг, рухи рук, грацію і виразність. Крім того, хореографічна діяльність є ефективним засобом арт-терапії, оскільки вивільнює людину від негативних емоцій, знімає нервові напруження, втому, створює позитивний емоційний фон. У системі додаткової освіти художньо-естетичного профілю хореографічна складова є невід'ємним компонентом, що зумовлює доцільність аналізу її основних освітніх характеристик.

Аналіз основних досліджень. Функціонування хореографічної освіти в умовах дозвілєвої діяльності є предметом дослідження теоретиків і практиків Л. Андрусенко, Т. Бакланової, О. Бурлі, Ю. Гончаренко, С. Зубатова, Б. Колногузенка, Т. Луговенко, О. Мартиненко, П. Фриза та ін. Змістовий

компонент хореографічної роботи в системі позашкільної освіти висвітлено у працях І. Антипової, А. Белікової, Г. Березової, Л. Богаткової, М. Боголюбської, Л. Бондаренко, К. Василенка, В. Верховинця, Ю. Громова, С. Забрєдовського, Є. Конорової, В. Константиновського, А. Короткова, Т. Кутасової, Т. Пуртової, А. Тараканової, Т. Ткаченко та ін. Однак, залишається актуальним дослідження проблематики розвитку хореографічної підготовки у різних типах закладів додаткової освіти мистецького профілю.

Мета статті: дослідити особливості розвитку хореографічної освіти в умовах початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів, проаналізувати організацію, структуру, змістовий компонент хореографічної підготовки підростаючого покоління в різних типах установ додаткової мистецької освіти.

Виклад основного матеріалу. В умовах додаткової освіти багатоаспектну мистецьку підготовку забезпечують такі типи позашкільних установ: початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади (школи естетичного виховання, профільні мистецькі школи, школи мистецтв та ін.); центри, палаци, будинки художньо-естетичної творчості дітей, юнацтва та молоді, будинки естетичного виховання, ін. [1, с.252]. Заклади надають державні гарантії естетичного виховання через доступність до надбань вітчизняної і світової культури, готують підґрунтя для занять художньою творчістю, а для найбільш обдарованих учнів – до вибору професії в галузі культури та мистецтва [2].

Додаткова освіта дає можливості варіативності і свободи вибору учнями сфери творчої діяльності, при цьому кожний учень має однаково високі шанси для реалізації своїх творчих можливостей, максимального розвитку різних здібностей, професійного самовизначення [3, с. 17]. Структурно додаткова освіта вписується в систему загальної та професійної освіти, а також у сферу освітньо-культурного дозвілля, зближує і доповнює ці системи. По відношенню до загальної системи освіти додаткова освіта є підсистемою, але одночасно може розглядатися як самостійна освітня система, адже володіє якостями системи: цілісністю і єдністю складових її елементів, вважається початковим

щаблем професійної підготовки [3, с. 3]. Отож, аналіз функціонального значення системи додаткової освіти дозволяє вважати її сферою, що забезпечує початкову фахову мистецьку підготовку, зокрема, хореографічну.

Початкова професійна хореографічна підготовка здійснюється у спеціалізованих мистецьких навчальних закладах – школах мистецтв, школах естетичного виховання, хореографічних відділеннях закладів додаткової освіти, однопрофільних хореографічних школах – передбачає різноманітні організаційні форми, охоплюючи як навчальну, так і гурткову роботу. Відповідно до загальної концепції розвитку естетичної освіти й виховання вона будується на принципах цілісності, комплексності, диференційованого підходу, системності навчання різним видам мистецтва танцю. Основна мета загальної хореографічної підготовки в умовах початкових спеціалізованих мистецьких шкіл – формування танцювального смаку учнів, виконавських навичок, танцювальної грамотності, розширення хореографічних можливостей, прищеплення любові до різних видів хореографії, жанрів, оздоровлення організму вихованця в цілому [4].

Навчально-виховний процес у позашкільному спеціалізованому мистецькому закладі освіти поєднує індивідуальні та колективні форми роботи: уроки (індивідуальні та групові); репетиції; перегляди навчальних робіт, вистави, конкурси, фестивалі, олімпіади, концерти, виставки; лекції, бесіди, вікторини, екскурсії; позаурочні заходи, а також інші форми, що передбачені статутом закладу [4]. Основною формою хореографічної роботи визначається урок. Тривалість одного уроку в закладах досліджуваного типу визначається навчальними планами і програмами, за якими вони працюють, з урахуванням психофізіологічного розвитку та допустимого навантаження для різних вікових категорій і становить для учнів: віком від 5 до 6 років – 30 хвилин; віком від 6 до 7 років – 35 хвилин; старшого віку – 45 хвилин. Короткі перерви між уроками є робочим часом керівника гуртка, групи, іншого творчого об'єднання, що функціонує в позашкільній навчальній установі і визначаються режимом її щоденної роботи [1, с.255]. Рівень набутих знань, умінь і навичок вихованців з

хореографічних дисциплін виявляється шляхом академічних показів: контрольних уроків, клас-концертів, екзаменів, виступів як у стінах школи, так і за її межами (шефські концерти, фестивалі, конкурси, мистецькі заходи різних рівнів тощо).

Організація хореографічно-педагогічного процесу відбувається диференційовано (відповідно до індивідуальних можливостей, інтересів, нахилів, здібностей вихованців, з урахуванням їх віку, психофізичних особливостей, стану здоров'я). В залежності від напрямку мистецької освіти навчальних відділів та відділень (підготовчого, театрального, музичного, вокально-хорового, образотворчого мистецтва), що функціонують у досліджуваних освітніх установах, формується структура та зміст хореографічної підготовки у кожному із них.

Зокрема, на хореографічному відділенні передбачено навчання таким видам танцю: класичному, народно-сценічному, історико-побутовому, сучасному (ритмо-пластичному, естрадному, танцю-модерн). У молодших класах (I-IV кл.) запроваджено викладання «Гімнастики». Навчальний курс «Підготовка концертних номерів (вистав)» виокремлюється у плані як такий, що узагальнює фахову компетентність учнів на кожному з етапів навчання, готує їх до звітних концертів, академічних показів, цілісних танцювальних програм, одноактних балетів (доступних вихованцям за тематикою та хореографією) і, відповідно, потребує системної роботи над сценічною формою танцю вже з молодших класів. Серед факультативних предметів хореографічного циклу: «Постановка дихання», «Дуетно-сценічний танець», «Сучасний бальний танець», «Історія хореографічного мистецтва», «Основи композиції та постановки танцю» [5, с.18]. Окрім того, з метою реалізації особистісних особливостей вихованців, у навчальному плані впроваджено «Дисципліну за вибором», яка є обов'язковою, «дозволяє продовжити заняття суміжними видами мистецтв» і проводиться у формі індивідуальних та групових занять. Рекомендованими додатковими навчальними курсами у цьому контексті вважаються «Хореографічна імпровізація» та «Основи театральної

гри» [5, с.10]. Отже, усі предмети хореографічної спрямованості становлять цілісну систему допрофесійної хореографічної підготовки і зорієнтовані на глибоке розуміння й переживання учнями основних тенденцій, закономірностей, лексичних особливостей кожного із видів танцювального мистецтва, його виразних засобів, емоційно-образної мови.

Загальноестетичну підготовку учнів, згідно з навчальним планом відділення, забезпечують предмети з суміжних галузей мистецтва, доповнюючи спектр початкових фахових компетенцій, серед яких: «Початковий курс історії мистецтв», «Музичний інструмент», «Музична грамота і слухання музики», «Малюнок, живопис, композиція» [5, с.18]. Таким чином, реалізуються принципи комплексності, системності, органічного поєднання мистецької освіти із загальноестетичною підготовкою вихованців, естетизації навчального простору в цілому.

Вихованці інших відділень закладу опановують хореографічне мистецтво у відповідності зі специфікою фахової підготовки. Так, на театральному відділенні викладається «Гімнастика» та «Основи сценічного руху»; на фольклорному відділі музичного відділення – «Народний танець». Універсальною хореографічною дисципліною для усіх без виключення мистецьких відділень визначено «Ритміку й танець» як таку, що забезпечує початкову хореографічну підготовку, розвиває в учнів окрім суто хореографічних здібностей загальну музикальність, почуття ритму, артистизм, виховує основи етикету й поведінки в соціумі, формує основи танцювальності, необхідної як для подальшого поглибленого навчання хореографії, так і для занять іншими видами мистецької діяльності. Робота за програмою цілеспрямована також на загальне укріплення та оздоровлення організму, узгодженість та координацію рухів, формування правильної постави, розвиток м'язової пам'яті, емоційної сфери та творчої уяви учня, умінь та навичок виражати себе засобами руху [6, с.11-13]. Орієнтовний тематичний план курсу містить два основні розділи. Зокрема, розділ «Ритміка» складається з колективно-порядкових, ритмічно-рухливих вправ, елементів партерної

гімнастики, музично-ритмічних та хореографічних ігор. Розділ «Танець» передбачає вивчення позицій ніг, положень рук, танцювальних кроків, вправ, елементарних рухів з класичного, народного, бального танців на середині залу [7, с.12-14]. Отож, у цілому, програма дисципліни спрямована на розвиток загальнофізичних, загальномузичних, елементарних виконавських та артистичних здібностей, а також виховання високих естетичних критеріїв, необхідних для досягнення гармонійного соціального, інтелектуального і морального розвитку особистості.

Узагальнюючи змістове наповнення навчальних програм предметів хореографічного циклу, можемо зазначити їх певну структурну спільність, що виражається у послідовності та системності в оволодінні лексикою, технічними прийомами, планомірності у викладенні навчально-хореографічного матеріалу, з поступовим ускладненням як теоретичної, так і практичної його складової. Серед основних принципів, на яких будується реалізація навчальних програм, виокремимо принцип дидактики (побудова навчального процесу від простого до складного); принцип актуальності (максимальна наближеність змісту програм до сучасних тенденцій розвитку хореографічної культури і освіти); принцип творчої мотивації (індивідуальна і колективна діяльність дозволяє визначити і розвинути індивідуальні особливості учнів, стимулювання їх до подальшої роботи з самоосвіти та самовдосконалення).

Навчання хореографічному мистецтву здійснюється як за офіційними програмами Міністерства освіти і науки України, так і за авторськими методичними розробками та програмами, розробленими на основі типових навчальних планів і програм з урахуванням регіональних особливостей та специфіки роботи закладу [4]. Серед навчально-методичної продукції, що забезпечує освітній процес у досліджуваних позашкільних закладах, поширеними є навчальні програми і методичні рекомендації відомих педагогів-хореографів, методистів, балетмейстерів І. Антипової, А. Белікової, М. Боголюбської, Л. Бондаренко, В. Вартовник, Ю. Громова, М. Гузуна, Т. Гузун, А. Каміна, Б. Колногузенка, А. Короткова, В. Короткової, Ю. Нікітіна,

В. Похиленка, Т. Пуртової, С. Руднєвої, А. Тараканової, Л. Цветкової та ін. Наразі спостерігається активізація створення державних та авторських програм, розрахованих на різні типи дитячих хореографічних колективів, комплексів, мистецьких шкіл, що забезпечують ґрунтовну комплексну хореографічну підготовку його учасникам.

В умовах сьогодення досліджені типи закладів можуть входити до складу навчально-виховних комплексів, навчально-виховних об'єднань з дошкільними, загальноосвітніми та іншими навчальними установами, створювати асоціації та інші організаційні структури [4]. Так, характерним явищем розвитку галузі позашкільної хореографічної освіти можемо визначити появу нових структур, які забезпечують всебічну мистецьку підготовку дітей та молоді, акцентуючи увагу саме на хореографічній діяльності. Комплексний характер хореографічної підготовки (зокрема, розширення спектру навчально-виховних завдань дитячої танцювальної самодіяльної творчості), масовість танцювального жанру, високий рівень організації педагогічного процесу в закладах додаткової мистецької освіти зумовлюють трансформацію традиційних форм організації дитячого танцювального аматорства (гуртки, студії, творчі об'єднання, хореографічні відділення) в однопрофільні структуровані цілісні позашкільні навчальні установи, центри, авторські хореографічні школи тощо [8, с.218-219]. Найбільш показовими прикладами такого переструктурування стали: Дитячо-юнацька хореографічна студія «Щасливе дитинство» (м. Київ), Школа хореографічного мистецтва «Сонечко» (м. Житомир), Школа народного танцю «Серпанок» (м. Львів), Центр художньо-хореографічної освіти дітей та юнацтва «Барвінок» (м. Вінниця), Кіровоградський обласний загальноосвітній навчально-виховний комплекс гуманітарно-естетичного профілю. Серед головних принципів, які реалізують у своїй освітній діяльності мистецькі комплекси, зазначаються: гуманізація та естетизація навчально-виховного процесу; індивідуальний підхід; соціокультурна відповідність; систематичність, послідовність і комплексність загальноосвітньої підготовки; профільність і професіоналізація навчання.

Висновки. Таким чином, хореографічна підготовка в системі початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів, як її невід’ємна складова, є первинною ланкою неперервної хореографічної освіти, що забезпечує у вихованців формування теоретичних знань, первинних фахових умінь та навичок з різних напрямків танцювальної діяльності. Функціональне значення загальної хореографічної освіти полягає у розвитку в учнях творчого потенціалу, загальнофізичних, артистичних, виконавських здібностей, вихованні високих естетичних критеріїв, необхідних для досягнення гармонійного соціального, інтелектуального та морального розвитку індивіда.

Найближчими перспективами розвитку змісту хореографічної освіти в системі початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів можемо визначити: удосконалення вже наявного досвіду хореографічної підготовки вихованців позашкільних мистецьких шкіл; освоєння зовнішнього досвіду діяльності інших педагогів-хореографів в установах подібного типу (в межах проведення семінарів, майстер-класів, фестивалів, творчих конкурсів); розширення спектру хореографічної підготовки за рахунок упровадження нових навчальних курсів відповідної спрямованості; активне впровадження інноваційних технологій навчання, авторських науково-методичних розробок; пошук нових підходів до викладання мистецтва танцю (різних його видів), заснованих на принципах самовизначення і самореалізації вихованців; удосконалення, розвиток і активізація роботи хореографічних студій в умовах додаткової освіти мистецького профілю.

Література:

1. *Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів. Положення про позашкільний навчальний заклад: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 травня 2001 р. № 433 // Освіта України : нормат.-прав. док. – К. : Міленіум, 2001. – С. 251-263.*
2. *Про затвердження Програми розвитку позашкільних навчальних закладів на 2002-2008 рр. : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 березня*

2002 р. № 378 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/3000 – Заголовок з екрану.

3. *Дополнительное образование детей [Текст] : учеб. пособие для студ. учреждений сред. проф. образования / Е. Б. Евладова, Л. Г. Логинова, Н.Н. Михайлова. – М. : Владос, 2002. – 352 с. : ил.*
4. *Про затвердження Положення про початковий спеціалізований мистецький навчальний заклад (школу естетичного виховання): Наказ Міністерства культури і мистецтв України від 06 серпня 2001 року № 523 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kadrovik01.com.ua/regulations/2340/2578/2579/293486/> – Заголовок з екрану.*
5. *Экспериментальные учебные планы детских школ искусств с 8-10-летним сроком обучения [Текст]: приложение к приказу Министерства культуры УССР от 10.05.1989 г. № 50. – Киев, 1989. – 50 с.*
6. *Программы для хореографических отделений детских школ искусств [Текст]: Центральный научно-методический кабинет по учебным заведениям культуры и искусства. – Москва, 1983. – 23 с.*
7. *Навчальні програми з хореографічного мистецтва для позашкільних навчальних закладів [Текст]: зб. програм / [уклад. Вартовник В.О.]. – Львів : СПОЛОМ, 2013. – 140 с.*
8. *Благова Т.О. Дитяче хореографічне аматорство у розвитку художньої самодіяльності в Україні / Т.О. Благова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал. – № 7(33). – Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2013. – С.213-223.*

References:

1. *Pro zatverdzhennja pereliku typiv pozashkilnykh navchalnykh zakladiv. Polozhennja pro pozashkilnyj navchalnyj zaklad: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 6 travnja 2001 r. №433 // Osvita Ukrainy : normat.-prav. dok. – K. : Milenium, 2001. – S. 251-263.*

2. *Pro zatverdzhennja Prohramy rozvytku pozashkilnykh navchalnykh zakladiv na 2002-2008 r r.: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 28 bereznja 2002 r. № 378 [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/3000 – Zagholovok z ekranu.*
3. *Dopolnitelnoe obrazovanie detey [Tekst] : ucheb. posobie dlya stud. uchrezhdeniy sred. prof. obrazovaniya / Ye. B. Yevladova, L. G. Loginova, N.N. Mikhaylova. – M. : Vlados, 2002. – 352 s. : il.*
4. *Pro zatverdzhennja Polozhennja pro pochatkovyj specializovanyj mystecjkyj navchalnyj zaklad (shkolu estetychnogho vykhovannja): Nakaz Ministerstva kuljтуры i mystectv Ukrainy vid 06 serpnja 2001 roku # 523 [Elektronnyj resurs]. – URL : <http://kadrovik01.com.ua/regulations/2340/2578/2579/293486/> – Zagholovok z ekranu.*
5. *Eksperimentalnye uchebnye plany detskikh shkol iskusstv s 8-10-letnim srokom obucheniya [Tekst]: prilozhenie k prikazu Ministerstva kuljтуры USSR ot 10.05.1989 g. № 50. – Kiev, 1989. – 50 s.*
6. *Programmy dlya khoreograficheskikh otdeleniy detskikh shkol iskusstv [Tekst]: Tsentralnyy nauchno-metodicheskij kabinet po uchebnym zavedeniyam kuljтуры i iskusstva. – Moskva, 1983. – 23 s.*
7. *Navchaljni prohramy z khoreografichnogho mystectva dlja pozashkilnykh navchalnykh zakladiv [Tekst]: zb. prohram / [uklad. Vartovnyk V.O.]. – Ljviv : SPOLOM, 2013. – 140 s.*
8. *Blaghova T.O. Dytjache khoreografichne amatorstvo u rozvytku khudozhnjoji samodijalnosti v Ukraini / T.O. Blaghova // Pedagoghichni nauky: teorija, istorija, innovacijni tekhnologhiji: naukovyj zhurnal. – № 7(33). – Sumy : SumDPU im. A.S. Makarenka, 2013. – S.213-223.*